

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.411.002.20.2023

Pan
Ryszard Józefczyk
Dyrektor
I Liceum Ogólnokształcącego z Oddziałami
Dwujęzycznymi im. M. Kopernika w Krośnie
ul. ks. Piotra Skargi 2
38-400 Krosno

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

R/23/001/LRZ – Działania podejmowane na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	I Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Dwujęzycznymi im. M. Kopernika w Krośnie ¹ , ul. ks. Piotra Skargi 2, 38-400 Krosno.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Dyrektorem I Liceum Ogólnokształcącego z Oddziałami Dwujęzycznymi im. M. Kopernika w Krośnie od dnia 1 września 2007 r. jest Pan Ryszard Józefczyk ² .
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania podejmowane przez szkoły na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.
Okres objęty kontrolą	Lata 2020-2023 (do dnia zakończenia czynności kontrolnych) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały wpływ na działalność jednostki w zakresie objętym kontrolą.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o <i>Najwyższej Izbie Kontroli</i> ³ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontrolerzy	Małgorzata Milanowska – główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/64/2023 z dnia 23 lutego 2023 r. Robert Szwagiel – doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/63/2023 z dnia 23 lutego 2023 r.

(akta kontroli str. 2-3; 30-34)

¹ Zwane dalej: Szkołą lub Liceum.

² Zwany dalej: dyrektorem.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, zwanej dalej: ustawą o *NIK*.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Deklarowana w Liceum wiedza na temat szkodliwości napojów energetyzujących⁵, a także zaobserwowane również przez grono pedagogiczne zjawisko spożywania ich wśród uczniów Szkoły, nie przełożyły się na realne działania w celu ograniczenia ich dostępności i konsumpcji. Fakt, że nie był to jedynie marginalny problem w środowisku i dotyczył także uczniów Szkoły potwierdziły wyniki ankiet przeprowadzonych przez NIK, gdzie 61% poinformowało, że w ich Szkole/środowisku pije się dużo napojów energetyzujących, zaś 41%, że pije je, w tym 7% – nawet codziennie.

Pomimo obowiązków określonych w przepisach oświatowych, w Szkole nie podjęto żadnych działań wychowawczych i profilaktycznych, zmierzających do eliminowania zagrożeń związanych bezpośrednio z tym zjawiskiem.

Uczniowie Liceum mogli nabyć w sklepiku szkolnym energetyki, które ze względu na ich skład oraz wymagania jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży, określone w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach⁶, nie mogły być sprzedawane w jednostkach systemu oświaty. Na terenie Szkoły sprzedawano także inne produkty spożywcze, niespełniające wymogów określonych w cyt. rozporządzeniu, które dopiero w trakcie kontroli NIK wycofano ze sklepiku szkolnego. Problematyka szkodliwości spożywania napojów energetyzujących nie została uwzględniona ani w corocznych diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów ani w opracowanych na ich podstawie programach wychowawczo-profilaktycznych Szkoły.

Niezgodnie z przepisem art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe*⁷ diagnozy na lata szkolne 2021/2022 oraz 2022/2023 nie odnosiły się do czynników chroniących i ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności

OBSZAR

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej. W niniejszym wystąpieniu zastosowano ocenę opisową.

⁵ Napój energetyzujący (ang. energy drink) to potocznie napój energetyczny i energetyk, inny niż napój izotoniczny – pobudzający, przeważnie gazowany napój bezalkoholowy, z reguły zawierający kofeinę, taurynę i guaranę. https://pl.wikipedia.org/wiki/Nap%C3%B3j_energetyzuj%C4%85cy. Zwany dalej: napojem energetyzującym, napojem energetycznym lub energetykiem.

⁶ Dz. U. poz. 1154.

⁷ Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm.

1. Działania podejmowane przez szkoły na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.

Opis stanu faktycznego

Według Pana Ryszarda Józefczyka, dyrektora Szkoły, problem spożywania napojów energetyzujących był diagnozowany przy okazji innych problemów dotyczących młodzieży, cały czas jest analizowany w Zespole wychowawczym, najczęściej podczas konferencji klasyfikacyjnej. Potwierdzeniem tych analiz są sprawozdania pedagoga i psychologa Szkoły.

(akta kontroli str. 4-5)

Zapisy w sprawozdaniach pedagoga i psychologa Szkoły nie potwierdzały analiz dotyczących bezpośrednio problemu spożywania przez młodzież energetyków.

(akta kontroli str. 6-29)

Zdaniem dyrektora pracownicy Szkoły mieli ogólną wiedzę jaka jest w społeczeństwie, na temat szkodliwości spożywania napojów energetyzujących. W Szkole picie przez młodzież stanowiło incydentalne przypadki, nie było zjawiskiem powszechnym. Panie sprzątające wyrzucały pojedyncze sztuki pustych puszek po napojach energetyzujących.

(akta kontroli str. 4-5)

Na pytanie, czy Szkoła mając wiedzę na temat szkodliwości spożywania napojów energetyzujących wystąpiła do innych organów z wnioskami o podjęcie działań ograniczających dostępność i ich spożywanie, albo czy z własnej inicjatywy podjęła działania w tym zakresie, dyrektor wyjaśnił, że *Szkoła realizuje swoje zadania w tym zakresie, ale gotowa jest wspierać inicjatywy organów powołanych do kontroli i dystrybucji środków spożywczych na rynku konsumenckim.*

(akta kontroli str. 35-40)

1.1 Na terenie Szkoły znajdował się sklepik szkolny⁸, w którym można było zakupić napoje energetyzujące. W sklepiku znajdowały się także reklamy, w postaci stojaków na napoje, firmy je produkującej. Ponadto były tam m.in.: chipsy, batony, woda mineralna, napoje gazowane, soki, kanapki, lizaki, cukierki, ciastka, czekolady, żelki, paluszki, suchary, gumy do żucia, rogalce, sałatki, dania gorące (np. zapiekanki, tortille, frytki, hot-dogi, naleśniki, pierogi).

(akta kontroli str. 41-58; 215-217)

Na pytania, czy w Szkole wprowadzono zakaz sprzedaży napojów energetyzujących i czy w sklepiku szkolnym są one sprzedawane, dyrektor wyjaśnił, że *nie wprowadzał pisemnego zakazu, gdyż nie ma tu źródeł ich dystrybuowania. Właścicielka sklepiku została ustnie poinformowana o tym, że nie powinna takich napojów sprzedawać. Było to w październiku 2022 r. Jak bywał w sklepiku, to patrzył jaki asortyment był w sklepie i nie było tam takich produktów. Sklepik szkolny został otwarty na usilną prośbę rady rodziców i samorządu uczniowskiego. Miało to zapobiec wychodzeniu uczniów poza teren Szkoły i zapewnić im bezpieczeństwo.*

(akta kontroli str. 4-5)

Zgodnie z § 1 ust. 2 pkt. 1, 2 i 3 rozporządzenia w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach w jednostkach systemu oświaty mogą być sprzedawane dzieciom i młodzieży grupy środków spożywczych,

⁸ W dniu 7 marca 2023 r., tj. w dniu przeprowadzenia oględzin budynku Szkoły.

o których mowa w ust. 1 pkt 2, 6-8 i pkt 20, pod warunkiem że nie zawierają więcej niż:

- 15 g cukru w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia, a w przypadku produktów mlecznych, o których mowa w ust. 1 pkt 7, nie więcej niż 13,5 g cukru w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia;
- 10 g tłuszczu w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia;
- 0,4 g sodu/1 g soli w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia, a w przypadku pieczywa półcukierniczego i cukierniczego nie więcej niż 0,45 g sodu/1,2 g soli w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia.

W związku z uzasadnionym prawdopodobieństwem nieprzestrzegania ww. zasad sprzedaży żywności, działając na podstawie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK, dyrektor Delegatury NIK w Rzeszowie zlecił Państwowemu Powiatowemu Inspektorowi Sanitarnemu w Krośnie⁹ przeprowadzenie kontroli doraźnej w Szkole w ww. zakresie. Kontrola wykazała, że w sklepiku szkolnym znajdowały się produkty niespełniające wymogów cyt. rozporządzenia, tj. batony. Zobowiązano prowadzącego działalność do ich wycofania z obrotu z terenu Szkoły. PPIS poinformował, że na podstawie art. 103 ust. 1 pkt 8 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o *bezpieczeństwie żywności i żywienia*¹⁰, skieruje do Państwowego Podkarpackiego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie wnioski o ukaranie.

(akta kontroli str. 59-60; 218-224)

Przepis art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy *Prawo oświatowe* zobowiązuje dyrektora szkoły do sprawowania opieki nad uczniami oraz stwarzania warunków harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne.

W sprawie dokonywania kontroli asortymentu znajdującego się w sklepiku szkolnym przez pracowników Liceum, dyrektor wyjaśnił, że *szkolny sklepik zorganizowano na prośbę rady rodziców. W rozmowach pojawiał się obowiązek serwowania zdrowej żywności. W październiku 2022 r. szkolny barek rozpoczął działalność. Z polecenia dyrektora kierownik gospodarczy w Liceum przypomniła o konieczności przestrzegania rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. Fakt sprzedaży pojedynczych sztuk napojów energetyzujących przedsiębiorca tłumaczył zamieszczeniem związanym z otwarciem punktu gastronomicznego w Szkole. Jeżeli chodzi o działania prozdrowotne, to wśród wielu inicjatyw jedną z nich było zainstalowanie „źródła” wody pitnej.*

(akta kontroli str. 35-40)

1.2 Zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w *sprawie wymagań wobec szkół i placówek*¹¹, na szkoły nałożono, dostosowane do potrzeb uczniów i środowiska, obowiązki podejmowania działań wychowawczych i profilaktycznych – także mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie pożądanych zachowań.

W zakresie podejmowania działań wychowawczych i profilaktycznych dotyczących spożywania napojów energetyzujących, dyrektor wyjaśnił, że *takie działania były podejmowane. Wynika to z programów profilaktyczno-wychowawczych, młodzież uczulana jest na temat szkodliwości spożywania napojów energetyzujących. Szkoła prowadzi edukację zdrowotną i działania wychowawczo-profilaktyczne zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym i w oparciu o wymagane dokumenty*

⁹ Zwanemu dalej: PPIS.

¹⁰ Dz. U. z 2022 r. poz. 2132 ze zm.

¹¹ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2198.

i przyjęte formy realizacji. Zadania wychowawczo-profilaktyczne, w tym edukacja zdrowotna, zostały określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego oraz w podstawach programowych poszczególnych zajęć edukacyjnych. Powyższa problematyka zawarta jest w programach takich przedmiotów jak biologia, lekcje wychowania fizycznego.

Istotną sferą edukacji zdrowotnej jest całościowa działalność wychowawców poszczególnych klas. Lekcje wychowawcze, aktywność pozaszkolna, organizowane wycieczki, wyjścia, klasowe imprezy, pogadanki to okazje do promowania treści związanych ze zdrowym stylem życia bez sięgania po środki psychoaktywne.

Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają osoby wspomagania dydaktyki, tj. pedagog szkolny i dwie panie psycholożki. Ich zadania wynikają z przepisów związanych z udzielaniem pomocy pedagogiczno-psychologicznej. Są to działania interwencyjne w postaci kryzysowego wsparcia, ale także szerokiego spektrum działań edukacyjnych o charakterze profilaktycznym. Panie prowadzą tematyczne lekcje wychowawcze, realizują programy rekomendowane przez organy oświatowe i instytucje wspomagające. Ścisłe współpracują z Poradnią Pedagogiczno-Psychologiczną w Krośnie.

Szkoła realizuje przyjmowany każdorazowo program wychowawczo-profilaktyczny, w którym istotnym punktem jest promocja zdrowia i zapobieganie zagrożeniom związanym z niezdrowym stylem życia. Jest tam mowa o poszerzaniu wiedzy rodziców lub opiekunów, nauczycieli i wychowawców na temat prawidłowości rozwoju i zaburzeń zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, rozpoznawaniu wczesnych objawów używania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych, nowych substancji psychoaktywnych, a także diet i leków w celach innych niż medyczne oraz postępowaniu w tego typu przypadkach. Powyższe treści realizowane są w ramach planów pracy wychowawczej danych klas.

(akta kontroli str. 4-5; 35-40)

Treść programów wychowawczo-profilaktycznych Liceum, planów pracy wychowawczej poszczególnych klas, zapisów w dzienniku elektronicznym i sprawozdań z pracy pedagoga szkolnego i psychologa nie potwierdzały realizacji działań wychowawczych i profilaktycznych bezpośrednio dotyczących zjawiska spożywania napojów energetyzujących przez młodych ludzi.

(akta kontroli str. 6-29; 61-79; 83-111; 119-120; 128-141; 153-178; 181-188; 199-214)

Odnosnie upowszechniania wśród uczniów i ich rodziców informacji o szkodliwości spożywania energetyków i możliwości uzależnienia się od nich, dyrektor Szkoły wyjaśnił, że pedagogizację rodziców rozpoczyna się na pierwszym spotkaniu po zamknięciu rekrutacji. Zostaje przedstawiony szkolny statut, wymagania edukacyjne oraz główne założenia programu wychowawczo-profilaktycznego. Zadaniem rad klasowych rodziców jest uzgodnić i zaakceptować klasowe plany wychowawcze. Na koniec spotkania rodzice biorą udział w edukacyjnym spektaklu pt. Sekret. Uczniowie odgrywają scenki z życia Szkoły ze wskazaniem na zachowania ryzykowne. Przedstawienie ma charakter interaktywny ze spontanicznym udziałem rodziców. Służy to podniesieniu świadomości rodziców i uwrażliwiania na czynniki stresogenne, jak również zagrożenia w kompensacji emocjonalnego pobudzenia.

(akta kontroli str. 35-40)

1.3 Przepis art. 26 ust. 2 i 3 ustawy Prawo oświatowe nakazuje opracowanie programu wychowawczo-profilaktycznego na podstawie wyników corocznej diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków

zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych. Diagnozę przeprowadza dyrektor szkoły albo upoważniony przez niego pracownik szkoły.

W Szkole sporządzono:

- w 2019 r. ankiety skierowane do uczniów, w których zajęto się m.in. uzależnieniami od urządzeń elektronicznych, cyberprzemocy, zdrowiem i kondycją fizyczną, agresją i przemocą w Szkole;
- ankiety dla rodziców, uczniów i wychowawców w ramach przeprowadzonej ewaluacji programu wychowawczo-profilaktycznego w roku szkolnym 2019/2020, które odnosiły się m.in. do promowania zdrowego stylu życia oraz podejmowania działań zapobiegających zagrożeniom i uzależnieniom;
- ankiety dla rodziców, uczniów, wychowawców i nauczycieli w ramach przeprowadzonej ewaluacji programu wychowawczo-profilaktycznego w roku szkolnym 2020/2021, które odnosiły się głównie do relacji między uczniami podczas nauki zdalnej. Dokumenty te nie odnosiły się do zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych;
- ankiety dla rodziców, uczniów i nauczycieli w ramach przeprowadzonej ewaluacji programu wychowawczo-profilaktycznego w roku szkolnym 2021/2022, których tematem była próba odpowiedzi, czy Szkoła uczy wrażliwości i odnoszenia się z szacunkiem do innych oraz jakie działania należałoby podjąć, aby budować środowisko oparte na szacunku i zaangażowaniu społecznym. Dokumenty te nie odnosiły się do zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych.

Wyniki ankiet i ewaluacje programów podpisała przewodnicząca Zespołu ds. ewaluacji programu wychowawczo-profilaktycznego, powołanego przez dyrektora Liceum. W żadnym z nich nie odniesiono się do problematyki spożywania przez uczniów napojów energetyzujących.

(akta kontroli str. 111-120; 124-127; 142-152; 189-197)

Dyrektor wyjaśnił, że wskazane lata funkcjonowania Szkoły naznaczone były piętnem izolacji i nauki zdalnej. Te ograniczenia i stosowane środki nadzwyczajne ujawniły dużo ważniejsze problemy młodzieży (depresje, pogłębiająca się samotność, eskalacja konfliktów rodzinnych, samookaleczenia, myśli samobójcze, obniżony nastrój, zniechęcenie do nauki). Szkoła musiała stawić czoła tym problemom, stąd spożywanie napojów energetyzujących musiało znaleźć swoje miejsce w hierarchii nawarstwiających się problemów.

(akta kontroli str. 35-40)

1.4 Przepis art. 26 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe* stanowi, że szkoły realizują program wychowawczo-profilaktyczny obejmujący: treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do uczniów oraz treści i działania o charakterze profilaktycznym skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców. Zgodnie z art. 84 ust. 2 pkt 1 cyt. ustawy do kompetencji rady rodziców, z zastrzeżeniem ust. 3 i 4, należy uchwalanie w porozumieniu z radą pedagogiczną programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły lub placówki, o którym mowa w art. 26.

W Szkole opracowano programy wychowawczo-profilaktyczne na poszczególne lata szkolne i uszczegóławiające je plany pracy wychowawczej poszczególnych klas. Programy zostały przygotowane na podstawie: wyników ewaluacji wewnętrznej i nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez dyrektora; ewaluacji szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych z lat poprzednich; wniosków z badań ankietowych, w tym zleconych do Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej; wniosków i analiz z pracy zespołów zadaniowych, przedmiotowych, wychowawczych; planów

pracy wychowawczej poszczególnych klas; uwag rodziców; sprawozdań pedagoga i psychologa szkolnego; zapisów w dziennikach klasowych; kierunków polityki oświatowej państwa na poszczególne lata. Zaplanowano w nich zadania dotyczące m.in. działań profilaktycznych odnoszących się do: promocji zdrowia, zdrowego odżywiania i zapobiegania zagrożeniom związanym z niezdrowym stylem życia; przeciwdziałania uzależnieniom od używek, alkoholu, środków odurzających; zachowań ryzykownych; informowania o skutkach społecznych, psychologicznych i zdrowotnych zażywania środków psychoaktywnych.

(akta kontroli str. 61-79; 83-110; 153-172; 198-211)

W programach wychowawczo-profilaktycznych i w planach pracy wychowawczej poszczególnych klas nie odniesiono się do zagrożeń związanych ze spożywaniem napojów energetyzujących przez młodzież szkolną.

(akta kontroli str. 61-79; 83-110; 153-172; 198-211)

Dyrektor wyjaśnił, że *szkolny program wychowawczo-profilaktyczny normowany jest szeregiem zapisów prawa oświatowego, w tym corocznymi kierunkami realizacji polityki oświatowej państwa, analizą potrzeb młodzieży. Ewaluacja programu, wnioski z nadzoru pedagogicznego za dany rok stanowią podstawę tworzenia treści dokumentu na kolejny rok. Z tej racji, że skala spożywania środków energetyzujących nie pojawiła się jako paląca, zespół do spraw programu wychowawczo-profilaktycznego uznał za wskazane przygotować ankietę w stosownej formie. W kolejnym procedowaniu podnoszone treści zostaną szczególnie wyeksponowane.*

(akta kontroli str. 35-40)

W programach wychowawczo-profilaktycznych na lata szkolne 2021/2022 i 2022/2023 nie przyporządkowano osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań.

(akta kontroli str. 153-166; 201-211)

Dyrektor nie wyjaśnił przyczyn niewskazania ww. osób.

(akta kontroli str. 35-40)

W dokumentacji brak dowodów potwierdzających uchwalenie programów wychowawczo-profilaktycznych na lata szkolne 2019/2020 i 2022/2023 w porozumieniu z radą rodziców.

(akta kontroli str. 61-79; 201-211)

Dyrektor wyjaśnił, że *programy procedowane są w porozumieniu z radą rodziców, zgodnie z wymogami prawa oświatowego. Uzgodniony na posiedzeniu rady pedagogicznej Szkoły program przesyłany zostaje na ręce przewodniczącego rady rodziców. Po uzyskaniu akceptacji Szkoła powiadomiona zostaje drogą elektroniczną.*

(akta kontroli str. 35-40)

1.5 Spośród 208 uczniów Szkoły, którzy wypełnili ankiety opracowane przez NIK na potrzeby niniejszej kontroli:

- 86 (tj. 41%) wskazało, że pije napoje energetyzujące;
- 18 (21%) kupowało napoje energetyzujące w sklepiku szkolnym, jeden (1%) – w automacie znajdującym się w Szkole, pięciu (6%) miało je z automatu znajdującemu się poza Szkołą, 72 (84%) – ze sklepu w pobliżu Szkoły, 18 (21%) – z domu, a 40 (47%) – z innych miejsc;
- 126 (61%) stwierdziło, że w ich Szkole/środowisku pije się dużo energetyków;
- 30 uczniów (35%) wskazało, że pije napoje energetyzujące sporadycznie, sześciu (7%) – codziennie, 23 (27%) – kilka razy w tygodniu, sześciu (7%) – kilka razy w miesiącu;

- 46 uczniów (53%) stwierdziło, że zdarzało się im wypić więcej niż jeden napój dziennie, dwóch – dziewięć napoi, jeden – osiem napoi, trzech – pięć napoi, siedmiu – cztery napoje, 15 – trzy napoje, 17 – dwa napoje;
- 60 uczniów (70%) piło energetyki w celu pobudzenia do nauki, 52 (60%) – dla smaku, 14 (16%) – z przyzwyczajenia, 11 (13%) – dla towarzystwa, pięciu (6%) – z powodu adrenaliny i 16 (17%) – z innych powodów;
- ośmiu uczniów (9%) wskazało na niepokojące objawy po wypiciu napojów energetyzujących w postaci: zmęczenia (jeden), niepokoju (trzech), bólu w klatce piersiowej (dwóch), przyspieszonego oddechu (trzech), zawrotów i bólu głowy (jeden), kołatania serca (czterech), bólu brzucha (jeden);
- 204 uczniów (98%) było świadomych, że napoje energetyzujące szkodzą zdrowiu i mogą prowadzić do uzależnienia;
- w przypadku 143 uczniów (70%) świadomość w ww. zakresie pochodziła z mediów, 79 (39%) – od rodziny, 70 (34%) – z informacji na produkcie, 58 (28%) – ze Szkoły, 35 (17%) – od rówieśników, 11 (5%) – z innych źródeł (obserwacji rówieśników, przeczytanie, internetu i mediów społecznościowych);
- 85 uczniów (41%) podało, że Szkole lub w środowisku, w którym spędzają wolny czas była mowa o szkodliwości napojów energetyzujących, 73 (35%) – udzieliło odpowiedzi negatywnej, 50 (24%) – że nie wie;
- 17 uczniów (20%) wskazało, że ww. wiedzę przekazywano im m.in. podczas lekcji biologii, godziny wychowawczej, spotkania z pedagogiem i psychologiem.

Aby ograniczyć spożywanie przez młodych ludzi napojów energetyzujących wskazano m.in. na konieczność: ograniczenia ich sprzedaży, w tym co do wieku; podniesienia cen; uświadamiania młodzieży o skutkach picia energetyków i edukowania poprzez wskazywanie innych metod utrzymania dobrej kondycji umysłowej (dobry sen, aktywność sportowa); zmiany systemu edukacji na mniej obciążający.

(akta kontroli str. 225-260)

Spośród 245 rodziców uczniów Szkoły, którzy wypełnili ankiety opracowane przez NIK na potrzeby niniejszej kontroli:

- 48 (tj. 20%) wskazało, że ich dzieci piją napoje energetyzujące;
- 26 (54%) wskazało, że ich dzieci piją napoje energetyzujące sporadycznie, 13 (27%) – kilka razy w miesiącu, ośmiu (17%) – kilka razy w tygodniu, jeden (2%) – codziennie;
- 10 (21%) stwierdziło, że jego dziecku zdarzyło się wypić więcej niż jeden napój dziennie, trzech – trzy napoje, siedmiu – dwa napoje; 21 (44%) – że jego dziecku nie zdarzyło się wypić więcej niż jeden napój dziennie; 17 (35%) – nie miało wiedzy w tym zakresie;
- 23 uczniów (48%) piło energetyki w celu pobudzenia do nauki, 22 (46%) – ze względu na smak, 11 (23%) – dla towarzystwa, sześciu (13%) – z przyzwyczajenia, trzech (6%) – z powodu adrenaliny, jeden (2%) – innych powodów;
- siedmiu rodziców (15%) podało, że ich dzieci miały niepokojące objawy po wypiciu napojów energetyzujących w postaci: zmęczenia (jeden), niepokoju (dwóch), przyspieszonego oddechu (trzech), zaburzeń snu (czterech), kołatania serca (dwóch), bólu brzucha (dwóch);
- 243 rodziców (99%) było świadomych, że napoje energetyzujące szkodzą zdrowiu i mogą prowadzić do uzależnienia;
- w przypadku 187 rodziców (77%) świadomość w ww. zakresie pochodziła z mediów, 103 (42%) – z oznakowania produktów, 94 (39%) – ze środowiska, 41 (17%) – od rodziny, 29 (12%) – ze Szkoły, 34 (14%) – z innych źródeł (własnego doświadczenia i wiedzy medycznej, samodoskonalenia, internetu);
- 11 rodziców (4%) sygnalizowało w Szkole problem szkodliwości spożywania energetyków przez młodych ludzi, dziewięciu (82%) podczas wywiadówek, a dwóch (18%) – w inny sposób;

- w związku z ww. zgłoszeniami jeden z rodziców (9%) stwierdził, że nauczyciele informowali uczniów o szkodliwości energetyków;
- siedmiu rodziców (3%) podało, że poinformowali o problemie inne podmioty niż Szkoła (inne szkoły i lekarzy).

Aby ograniczyć spożywanie przez młodych ludzi napojów energetyzujących rodzice wskazali m.in. na konieczność: wprowadzenia zakazu produkcji i sprzedaży napojów, w tym nieletnim; uświadamiania młodych ludzi o ich szkodliwości; przeprowadzenia kampanii informacyjnych i zajęć edukacyjnych w szkołach, w domu i mediach społecznościowych; uświadamiania rodziców; propagowania prawidłowych nawyków żywieniowych; ograniczenia reklam; pokazywania skutków ubocznych spożywania ww. produktów; zmiany szkolnictwa na mniej obciążające i dostosowane do możliwości uczniów.

(akta kontroli str. 261-299)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nieuwzględnienie w działaniach wychowawczych i profilaktycznych – niezgodnie z obowiązkiem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej *w sprawie wymagań wobec szkół i placówek* – stwierdzonych w środowisku szkolnym problemów dotyczących spożywania napojów energetyzujących.
2. Niezapewnienie sprzedaży na terenie Szkoły, w sklepiku, produktów żywnościowych spełniających wymogi § 1 ust. 2 pkt. 1, 2 i 3 rozporządzenia *w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*.
3. Nieujęcie w corocznych diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów oraz opracowywanych na ich podstawie programach wychowawczo-profilaktycznych Szkoły problematyki spożywania napojów energetyzujących.
4. Nieuwzględnienie w diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów na lata szkolne 2021/2022 i 2022/2023, niezgodnie z przepisem art. 26 ust. 2 ustawy *Prawo oświatowe*, czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych.

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o:

Wnioski

1. Uwzględnienie w działaniach wychowawczych i profilaktycznych problematyki spożywania napojów energetyzujących przez uczniów Szkoły.
2. Zapewnienie, aby na terenie Szkoły sprzedawano produkty spełniające warunki określone w rozporządzeniu *w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*.
3. Ujmowanie problematyki spożywania napojów energetyzujących w diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów oraz w programach wychowawczo-profilaktycznych odpowiadających bieżącej sytuacji w Szkole.

4. Uwzględnianie w diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych, stosownie do przepisu art. 26 ust. 2 ustawy *Prawo oświatowe*.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o *NIK* kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o *NIK*, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o *NIK* należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego

Rzeszów, 15 czerwca 2023 r.

Kontroler
Małgorzata Milanowska
Główny specjalista k.p.

/-/

Kontroler
Robert Szwagiel
Doradca techniczny

/-/

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie
Dyrektor
Wiesław Motyka

/-/